

"KELPAAMATON" ISOISÄ

Eli vuosien 1881-1901 asevelvollinen sotaväki
ja sen aiheuttamat merkinnät rippikirjoissa.

Allekirjoittaneen tavoin on varmaankin moni sukututkimusharrastaja löytänyt isoisänsä, tahi jonkun muun miespuolisen sukulaisensa kohdalta rippikirjan huomautussarakkeesta merkinnän: "Kelpaamaton", "Kelvoton" tahi esim.: "Arpa n:o 8".

Useimmat meistä kyllä tietävät, että nämä merkinnät liittyvät vuosien 1881-1901 asevelvolliseen sotaväkeen, niiden kutsuntoihin ja ns. arvannostoon. Joissakin vuosisadan vaihteen rippikirjoissa on jopa oma sarakke näille asevelvollisuusmerkinnöille, mihin ne silloin tehtiin. Siellä saattaa olla myös muita tähän asiaan viittaavia merkintöjä, kuten esim.: "Vapautettu nostoväkeen" + päivämäärä.

Näitä merkintöjä on tehty joko heti kutsuntatilaisuudessa, (jos pappi on ollut rippikirjan kera läsnä) tai kohta sen jälkeen kutsunnassa syntyneen luetelun mukaan. Niitä siirrettiin muiden rippikirjamerkintöjen tavoin kirjalta toiselle uutta rippikirjaa tehtäessä. Koska kirkonkirjat olivat vielä tuohon aikaankin paras ja luotettavin väestörekisteri, joutuivat seurakunnat näin toimimaan armeijan apuna.

Laajemmin kyseisen ajan rippikirjoja katsellessa tekee huomion, että vähintäinkin puolet kutsuntaikäisistä miehistä oli saanut tämän "Kelpaamaton", tai peräti "Kelvoton" merkinnän nimensä perään. Olivatko nuoret miehet siihen aikaan niin huonoja, vai mistä moinen johtuu? Vähempikin riittäisi herättämään mielenkiinnon, ja halun selvittää, mitä kaikkea sisältyy tähän maassamme 20 vuotta toimineeseen sotalaitokseen.

Tietoa näistä n. 100 vuoden takaisista asioista on melko niukasti saatavilla, mutta tutustumalla kaikkeen mahdolliseen tuota aikaa koskettelemaan kirjallisuuteen, pystyy jollakin tavoin hahmottamaan, millainen tämä lyhytaikaiseksi jäänyt maamme sotalaitos oli. Kirjallisuudesta mainittakoon erityisesti E.E.Saarisen: ENSIMMÄISET ASEVELVOLLISET RESERVIMIEHET. (Helsinki 1967)

Aloitakaamme kuitenkin niin kaukaa kuin autonomian ajan alkua ajoista, eli vuodesta 1810. Maamme ruotsinvallan ajan ruotujakoinen sotaväkihän oli tuolloin hajoitettu, ja keisari luvannut, että sitä ei kutsuttaisi kokoon viiteenkymmeneen vuoteen. Ruotujakolaitos jäi kuitenkin voimaan ns. uinuvana, ja ruodut ja rustholliit maksoivat vakanssimaksuja erityiseen sotilasrahastoon korvauksena siitä, ettei heidän nyt tarvinnut pestata sotilaita. Sotilastorpat palautettiin ruotutalollisten omistukseen, ja useista entisistä sotilaista tuli torppareita. Valtion omistamat sotilasvirkatalot, joita upseerit, aliupseerit ja sotilasvirkamiehet olivat asuneet, annettiin vuokralle.

Vähäisiä suomalaisia värvättyjä joukkoja oli maassamme autonomian aikana useammanlaisia, niistä mainittakoon:

- Värvätyt pataljoonat 1812-1831
- Meriekipaasit 1830-1880
- Suomen Henkivartiokaarti (Kaartin pataljoona) 1823-1905, joka tunnetaan ehkä parhaiten siitä, että se osallistui Turkin sotaan 1877-1878.
- Krenatööri tarkka-ampujapataljoona, joka perustettiin Turussa v. 1846, muutti Hämeenlinnaan v. 1857, ja nimi muuttui Harjoitus tark'ampujape-

		Mainittavia. — Anmärkningar.	Asevelvollisuus. Värneplikt.
1907	1908		
24/7	87/6	1/8	Helppaamat
"	"	1/8	2
		1/8	3
			4
			5
			6
			13
			14
			15
			17
			18
20/5	8/1	1/6 1903	Arpa N: 2
"		1896 sakot. salao.	20
			23
		1/4 1906. Aimal. ulkoseurakuntaan.	24

Asevelvollisuutta koskevia merkintöjä
riippikirjassa, äärimmäisenä oikealla

taljoonaksi, se hajoitettiin v. 1861. Osia siitä oli osallistunut mm. Bomarsundin taisteluihin Ahvenanmaalla "Oolannin sodan" aikana. Krimin sodan (Oolannin sodan) uhan vuoksi herätettiin henkiin v. 1854 vanha ruotujakoislaitos niin, että kaksi ruotua

yhdessä hankki sotilaan. Viisi 600 miehen vahvuista pataljoonaa ehdittiin perustaa ennen sodan loppumista, sisämaasta kootut joukot eivät osallistuneet taisteluihin. Maamme ruotujakoinen sotaväki hajoitettiin lopullisesti v. 1868.

UUSI ASEVELVOLLISUUSLAKI

Kohta tämän jälkeen Venäjällä oli ryhdytty keisari Aleksanteri II:n käskyn perusteella valmistelemaan yleisen asevelvollisuuden toteuttamista, asia tuli ajankohtaiseksi Suomessakin. Seitsemän vuoden valmistelun jälkeen Suomi sai asevelvollisuuslakinsa, se esiteltiin hallitsijalle Pietarissa 18.12. 1878, ja sen voimaantuloajaksi määrättiin 1.1.1881.

Suomen säätyjen hyväksymän ja hallitsijan vahvistaman asevelvollisuuslain ensimmäinen pykälä kuului: "Waltaistui-
men ja isänmaan puolustukseksi jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen." Oikeus lippujen alle astumiseen oli lain mukaan ainoastaan puhdasmaineisilla kansalaisilla, häpeällisistä rikoksista tuomituilla ei tätä oikeutta ollut.

J.W. Snellmankin korosti oman sotaväen kansallista merkitystä: "Se lujitti kansallista itsepuolustusrintamaa ja yhdisti eri kansalaispiirejä." Vielä hän lisäsi: "Aseeton kansa on keltoton."

Tämän niinkutsutun "Vanhan väen" (1881-1901) ensimmäiset alokkaat astuivat palvelukseen marraskuun ensimmäisenä v. 1881, - palvelusväen vakiintuneena muuttopäivänä.

Perustettu asevelvollinen sotaväki jakautui vakinaiseen väkeen, reserviin ja nostoväkeen.

VAKINAISEN VÄEN muodostivat Suomen kaarti, (joka tästälähtien sai miehistönsä asevelvollisista) sekä kahdeksan, läänensä pääkaupunkeihin sijoitettua Tarkka-ampujapataljoonaa ja Lappeenrantaan v. 1889 perustettu Rakuunarykmentti. Vakinaisen väen kokonaisvahvuus, kantahenkilökunta mukaanlukien, oli rauhan aikana n. 5600 miestä. Vuosittain vakinaiseen väkeen astui asevelvollisuuttaan suorittamaan 1500-1600 nuorukaista. Yleinen palvelusaika vakinaisessa väessä oli kolme vuotta.

RESERVIN näkyvimmän osan muodosti 32 reservikomppaniaa, joissa kesäisin annettiin lyhytaikainen koulutus niille asepalvelukseen hyväksytyille, jotka eivät joutuneet vakinaiseen väkeen. Kunkin vakinaisen väen tarkka-ampujapataljoonan alueeseen kuului neljä reservikomppaniaa, jotka muodostivat niiden reservipiirin, eli olivat tarvittaessa pataljoonan reservi.

Sekä vakinaisessa väessä, että reservikompanioissa asevelvollisuutensa suorittanut mies kuului NOSTOVÄKEEN 40 vuoden ikään saakka.

Vuoden 1878 asevelvollisuuslain mukaan perustetut joukot olivat puhtaasti suomalaisia joukkoja, joita ei lain mukaisesti voinut käyttää maamme rajojen ulkopuolella. Kantahenkilökunnankin tuli olla suomalaista.

Katkelma hämeenlinnalaisesta sanomalehdestä tuolta ajalta: "Se omituisuus on huomattava asevelvollisuudessa, että se on täydelleen rakennettu kansanvaltaiselle perustukselle. Siis on kreivin poika yhtä hyvä kuin mökkiläisenkin, ja paroni ei ole parempi kuin palkkalainenkaan. Kaikki saavat rinnakkain marssia ja kantaa kivääriänsä. Kun näistä toinen komennetaan ylös, täytyy toisenkin nousta."

Aluksi pelättiin kasarmielämän pilaa-
van nuoret miehet, "opettamalla heidät laiskotteluun ja juoppouteen", koska aikaisemmista, värvätystä joukoista oli tällaisia kokemuksia. Pian kuitenkin tultiin huomaamaan, että vaikutus olikin päinvastainen, miehet reipastuivat, ryhdistyivät sekä oppivat hyviä käytöstopoja armeijassa ollessaan.

KUTSUNNAT

Tämän uuden asevelvollisuuslain mukaiset sotaväen kutsunnat toimitettiin vuosittain huhtikuun 15. ja kesäkuun 24. päivien välisenä aikana. Kutsuntaan oli saavuttava kaikkien niiden miesten, jotka edellisen vuoden aikana olivat täyttäneet 21 vuotta. Seurakunnat laativat kirkonkirjojen perusteella luettelot kutsuntaikäisistä nuorukaisista. Perheitten ainoat pojat, mielenvikaiset ja paikkakunnalta poismuuttaneet poistettiin luetteloista. Kutsuntaan tulevien mahdollisista rikoksista tehtiin ilmoitus sotilasviranomaisille.

Tässä vaiheessa moni nuorimies sai sukunimen, koska papit olivat saaneet sotilasviranomaisilta ohjeen sukunimen merkitsemiseksi niille kutsuntaan tuleville, joilta se vielä puuttui. Tämä tietenkin sekaannusten välttämiseksi. Asepalvelukseen joutuvien nimet luettiin kirkon kuulutuksissa ja luettelot laitettiin nähtäväksi kunnantuvan ilmoitustaululle.

Oma isoisäni, isän puolelta, oli vanhempiansa ainoa lapsi ja ilmeisesti jo tämän vuoksi poistettu kutsuntaluettelosta sekä saanut rippikirjaan "Kelpaamaton" merkinnän. Tämä voidaan tulkita mielestäni sitenkin, että on kelpaamaton asepalvelukseen, koska ei ole saanut sotilaskoulutusta.

Kutsunnan toimittamiseksi jokainen

lääni oli jaettu kutsunta-alueisiin. Kutsunta-alueeseen kuului yksi tai useampia kuntia siten, että alueen väkiluku pysytteli 15000-50000 asukkaan välillä. Arvannostoalueen sitävästoin muodosti jokainen kunta, jossa oli vähintään 2000 asukasta. Sitä pienempi kunta liitettiin lähinaapurinsa yhteyteen samaksi arvannostoalueeksi.

Kutsunnan ja arvannoston toimitti kutsuntatoimisto, jonka puheenjohtaja oli sotakomissaari ja jäsenenä lainopinnut sihteeri, upseeri ja kolme kunnan valitsemaa jäsentä. Nimismiehen oli myös oltava läsnä kutsunnassa. Sotilaslääkäri tarkasti asevelvolliset, kuten laulussakin sanottiin: "Lääkäri käänsi ja välskäri väänsi ja poika oli kelvolinen jne...."

Kuvernöörin (maaherran) julistuksen mukaan asevelvollisten oli saavuttava kutsuntaan selvinä eikä juovuksissa.

Koska maamme tarkk'ampujapataljoonien miehistön ja alipäällystön yhteenlaskettu kokonaisvahvuus sai olla korkeintaan 5000 miestä, voitiin palvelukseen ottaa vuosittain vain noin 1500-1600 uutta alokasta. Tästä johtuen kutsuntatoimisto ja erityisesti sen lääkäri saattoi käyttää hyvinkin harvaa seula, sillä valinnan varaa oli. Kelpoisuusvaatimukset olivatkin ankarat, ja se oli todellakin "Terve ja mittava", joka niistä läpäisi. Hylkäysprosentti kutsunnoissa oli yleisesti 50-60. Ja nämä hylätyt olivat juuri niitä "kelpaamattomia", siis kelpaamattomia sotapalvelukseen.

Asepalveluksesta oli vapautettu miehet, joiden pituus jäi alle viiden jalan ja yhden tuuman (151 cm), käytännössä vaatimus lienee ollut kuitenkin paljon korkeammalla. Suomen kaartiin otettiin vain pitkiä miehiä, vaatimus oli vähintään kolmen kyynärän (n. 178 cm) mitta.

Kirkkoherrakin oli kenties paikalla rippikirja mukanaan ja teki sitämukaa merkintöjä, kun kutsunta ja arvannosto edistyi.

Kutsuntatilaisuus huipentui arvannostoon, siihen osallistuivat kutsunnassa hyväksytyt miehet. Arvannosto ratkaisi joutuiko vakinaiseen väkeen, vaiko reserviin. Siitä oli annettu tarkat säännöt seuraavasti:

1. Arpauurna asetetaan näkyvälle paikalle.
2. Arpanumerot otetaan arpa-uurnasta julkisesti.
3. Sen, joka ottaa arvan, pitää

*Hämeen kutsunta-arpauurna
Tarkk'ampujapataljoonan
ajalta 1880-1901
(Hämeenlinnan kaupunhin
historiallisen museon
kokoelmat)*

ennenkuin hän laskee kätensä alas uurnaun, paljastaa käsivartensa kyynärpäähän asti ja näyttää läsnäolijoille avonainen kätensä.

4. Älköön kukaan muu paitsi se, joka ottaa arpaa, koskeko arpa-uurnaun.
5. Jokainen ottaa arpaa ainoastaan yhden kerran. Joka on ottanut arvan, suorittaa asevelvollisuutensa hänelle tulleen numeron perusteella, vaikka hän olisi sen ottanut aikaisemminkin, kuin vuoronsa olisi tullut.
6. Jos arvannosto ei pääty yhden päivän kuluessa, pitää arpauurna siihen jääneiden arpain kanssa talletettaman seuraavaksi päiväksi, suljettuna kumminkin kolmen kutsuntatoimiston jäsenen sine-tillä ja erinäisen, toimiston valitseman vartion alla."

Nostetun arvan numero merkittiin rippikirjaan asianomaisen kohdalle huomautussarakkeeseen.

Asevelvollisuuskutsun kutsunta-arpa
vuodelta 1891
(Hämeenlinnan historiallisen museon
kokoelmat)

Syyskuun loppuun mennessä kutsunta-toimiston oli määrättävä, ketkä asevelvollisista joutuivat vakinaiseen palvelukseen. Ensimmäiseksi se kohdistui niihin, jotka olivat esteettä jääneet pois arvannostosta. Sen jälkeen oli vuorossa asevelvollinen, joka oli saanut arvan no 1, sitten arvan no 2 nostanut jne., kunnes tarvittava miesmäärä oli täysi. Yhdestä arvannostoalueesta joutui vakinaiseen palvelukseen keskimäärin kolme miestä, loput hyväksytyistä suorittivat asevelvollisuutensa reservissä. Palvelukseen kelpuutetuista valtaosa siis määrättiin reserviin ja osallistui reservimiehinä kesäisin harjoituskokouksiin reservikomppanioissa kolmena vuonna.

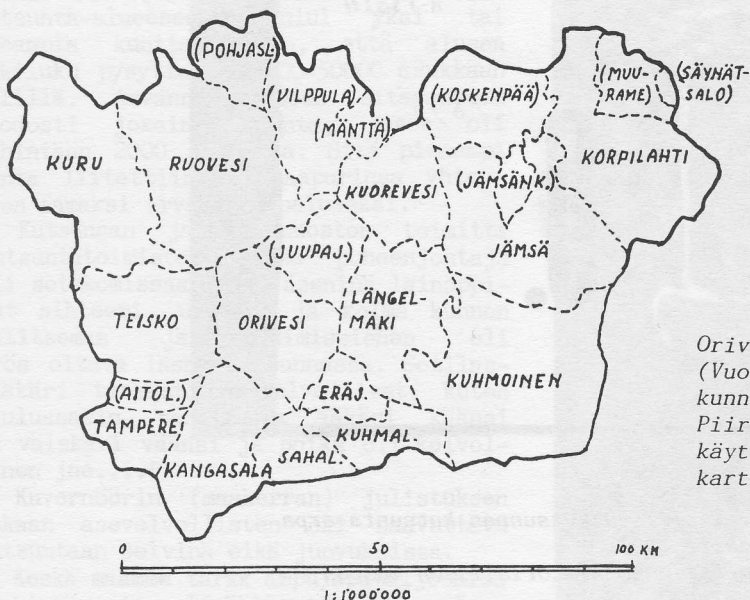
Jokaisen palvelukseen kelpuutetun kohdalla kysymys, joutuuko vakinaiseen väkeen vai reserviin, ei ratkennut heti arvannostotilaisuudessa, koska ei varmuudella tiedetty, kuinka monta miestä arvannostoalueesta kulloinkin otettiin vakinaiseen väkeen. Pienten numeroiden nostaneiden jännitys laukesi vasta syyskuun loppuun mennessä, sillä silloin kutsuntatoimiston oli ilmoitettava päätös.

Kutsuntatilaisuutta saattoi olla juhlistamassa torvisoittokunta puhall telemassa Porilaisten marssia ja muuta sen kaltaista, saattoipa olla laulukuorokin esittämässä isänmaallisia lauluja.

Kutsunnat toivat mukanaan paikkakunnalle kaikenlaista hulinaa ja häiriötä, koska arvannostoon saapuneet nuorukaiset säännöllisesti hankkivat juhlan kunniaksi viinaksia, joiden käytöstä sitten seurasi mm. tappeluita. Putka olikin ahkerassa käytössä kutsuntapäivänä.

PALVELUSAIKA

Palvelusajan pituus oli VAKINAISEEN VÄKEEN määrätyillä siis kolme vuotta, mutta saatu koulusivistys lyhensi sitä sillä tavoin, että se oli: Ylioppilaille 1 vuosi, keskikoulun käyneillä 1 1/2 vuotta ja kansakoulun suorittaneilla 2 vuotta. Vapaaehtoisia ylioppilaita tai vastaavan opillisen sivistyksen saaneita otettiin tarkk'ampujapataljooniin, heistä koulutettiin upseereita. Vakinaisen väen miehet suorittivat asepalvelunsa lääninsä tarkk'ampujapataljoonassa tai Kaartin pataljoonassa. Osa heistä koulutettiin aliupseereiksi, joita muutamia palvelusaikansa loppupuolella komennettiin kouluttajiksi kesäisin reservikomppanioihin. Kolmen vuoden palvelusajan jälkeen vakinaisen väen asevelvollisuuden suorittanut kuului vielä kaksi vuotta sotaväen reserviin, minkä jälkeen hänet siirrettiin nostoväkeen, johon kuului 40 vuoden ikään saakka.

Oriveden reservikomppanianpiiri (Vuoden 1992 jälkeen perustetut kunnat on merkitty sulkeisiin. Piirroksen pohjakarttana on käytetty Suomen tilastollista karttaa, painettu v. 1950)

Oriveden reservikomppanian piiriin määrättiin Tampereen kaupungin ohella 14 pitäjää ja kappelia. Piirin pituus pohjoisesta etelään oli noin 90 ja leveys lännestä itään noin 120 km. Korpilahden pohjoisosista on linnuntietä Orivedelle noin 120 km.

RESERVIIN määrätty saivat sotilaskoulutusta alueensa reservikompaniassa kolmena kesänä yhteensä 90 vuorokautta. Ensimmäisenä kesänä 6 viikkoa, toisena 4 viikkoa ja kolmantena 2 viikkoa. Tämän jälkeen reservimies kuului hankin vielä kaksi vuotta sotaväen reserviin, käymättä kuitenkaan enää harjoituksissa. Sen jälkeen reserviläinen siirrettiin myös nostoväkeen kuten vakinaisen väen miehetkin, 40 vuoden ikään saakka.

Asevelvollisuuslain mukaan NOSTOVÄKI voitiin kutsua palvelukseen ainoastaan siinä tapauksessa, että vihollinen hyökkää maahan. Tällaisessa tapauksessa niistä olisi perustettu erityisiä nostoväkipataljoonia.

PÄÄLLYSTÖ JA ALIPÄÄLLYSTÖ

Kenraalikuvernööri oli Suomen sotaväen ylin päällikkö ja edusti hallitsijaa maassamme.

Suomen sotaväen päällikön, upseeriston, virkamiehien sekä alipäällystön tuli olla Suomen kansalaisia.

Upseeristoa saatiin Venäjän armeijassa palvelleista suomalaisista upseereista, joita oli koulutettu myös Suomen kadettikoulussa Haminassa (1821-1903)

Vakinaisten aliupseerien kantajoukko valmennettiin tehtävänsä erityisessä opetuskompaniassa, ja asevelvolliset aliupseerit koulutettiin joukko-osastojen aliupseerikouluissa. Myös joitakin v. 1868 hajoitettua ruotuarmeijan päällystöön ja alipäällystöön kuuluneita tuli vielä mukaan tähän uuteen asevelvolliseen sotaväkeen.

Urjalan reservikomppanian päällikkö alaisineen. Istumassa vasemmalta kapteeni Savonius ja vänrikki Turppa. Seisomassa vasemmalta vääpeli Heino, vanhemmat aliupseerit Iwendorff, Röntilä, Lehtonen ja Canth sekä varusmestari Sjöberg. (Kuva vuodelta 1895)

PALVELUS- JA VAPAA-AIKA

Tarkk'ampujapataljooniin, joissa vakinnainen väki suoritti asevelvollisuutensa, kuului kuhunkin neljä n. 100 miehen vahvuista komppaniaa. Koulutukseen sisältyi yleistä sotilaskoulutusta, ampumakoulutusta, urheilua, hiihtoa ja marsseja. Sisäoppitunteja sekä yleistä kansalaiskasvatusta sisältyi myös ohjelmaan.

Esim. Hämeen läänistä määrättiin vuosittain n. 200 miestä vakinaiseen väkeen, suunnilleen kuukauden mittaisen alokasajan jälkeen tarkk'ampujat vanhoivat sotilasvalan. Opetuskielenä oli Suomi, komentosanat sensijaan olivat venäjänkieliset. Torvisignaaleja käytettiin runsaasti käskyjen antamiseen, signalisteja oli aina mukana harjoituksissa.

Sotilaspuke tarkk'ampujilla oli talvella vihertävän musta, asuun kuului harmaa päällystakki sekä pitkät saappaat. Kesäpuke oli täysvalkoinen. Aseena heillä oli aluksi Berdan-kivääri, kunnes vuonna 1896 saatiin uudempi 3-linjan kivääri. Raskaampaa aseistusta pataljoonilla sen paremmin kuin reservikomppanioillakaan ei ollut, ne olivat maahamme sijoitetun venäläisen sotaväen hallussa.

Pataljoonista komennettiin kouluttajia, signalisteja sekä välskäreitä reservikomppanioiden kesäisiin harjoituskokouksiin. Tarkk'ampujapataljoonien yhteisiä leirikokouksia pidettiin Lappeenrannassa ja Krasnoje-Selossa Venäjän puolella, yhdessä venäläisen sotaväen kanssa.

Vapaa-aikanaan tarkk'ampujat voivat käyttää pataljoonan kirjastoa ynnä muita harrastusmahdollisuuksia, moni mies oppi lukemaan, laskemaan ja kirjoittamaan armeija-aikanaan. Kotilomia myönnettiin tarkk'ampujille sopivin väliajoin.

Reservikomppanioissa palvelivat siis ne, jotka suorittivat asevelvollisuutensa "reservissä". Reserviläisten harjoituskokoukset järjestettiin kesäisin touko-syyskuun aikana, kukin ikäluokka erikseen. Komppanian vahvuus oli ikäluokan suuruudesta riippuen 200-300 miestä. Pitäjää kohden heitä oli vuosittain 10-20, pienistä pitäjistä vähemmänkin.

Reservikomppanioissa annettu koulutus jakautui myös kahteen pääryhmään, yleiseen sotilaskoulutukseen ja ampumakoulutukseen. Yleiseen sotilaskoulutukseen kuului mm. suljetun järjestyksen harjoitus, avojärjestys, marssit ja manööverit

Tarkk'ampuja täysissä kenttävarusteissa, jotka A. Boxströmin Käsikirja Suomen reservimiehille, neljäs painos, 1987, esittelee seuraavasti: 1. Kapinelaukku, 2. (Ei ole enää), 3. Saapaskotero (ynnä saappaat), 4. Vesileili hihnoinensa, 5. Kenttäkattila, 6. Vyössä kannettavassa koterossa olevan lapion varsi (kannetaan oikealla puolella), 7. Kaksi patroonalaukku (30 patroonaa kussakin), 8. Kokoonkääritty päällystakki ynnä telttavaate, telttakeppi ja köysi, 10. Hihna, kokoonkäärityn päällystakin päiden yhteensitomista varten.

eli sotaharjoitukset. Koulutukseen sisältyi myös oppitunteja, joissa miehille annettiin sotilaskoulutuksen lisäksi opetusta yleistä kansalaiskasvatusta edistävissä aineissa, kuten lukemisen, kirjoittamisen ja laskennon opettamista. Ampumakoulutuksella oli reservikompaniassa keskeinen asema, sille oli varattu runsaasti aikaa. Järjestettiin myös ampumakilpailuja, joissa jaettiin palkintoja sekä ampuma-

merkkejä, esim. tietyn tuloksen ampunut sai "oivallisen ampujan merkin". Aseena reservikompanioilla oli jalkaväen 4-linjan kivääri, joka yleisesti tunnetaan Berdan-kiväärin nimellä. Ase oli tullut käyttöön Venäjällä 1870-luvulla, se oli takaa ladattava makasiiniton kivääri, jossa oli tavattoman voimakas takaisinpotkaisu laukaistaessa. "Potka-see takasin ninkun vanha pertaani".

Reserviläisen sotilaspuku oli kesäisin vaalea (liinainen), housuja sanottiin "posliinipöksyiksi". Parempana pukuna käytettiin näiden housujen kanssa vihertävänmustaa asetakkia, omia saappaita oli mahdollista käyttää sotilaspuvun kanssa.

Sotilaallista kuria ja järjestystä pidettiin yllä reservikomppanioissa. Ojennukset, nuhteet ja rangaistukset kuuluivat sotilaselämään. Jokaisen reservikomppanian eräänä rakennuksena oli "arestikoppi", jota tarvittaessa käytettiin.

Lainattakoon tähän osa Lammin komppanian päällikön, kapteeni Forsténin "nuhdesaarnasta" alaisilleen juhannuksen jälkeen vuonna 1899:

"Huolimatta niistä varoituksista ja neuvoista sekä kaikesta siitä opista jota täällä jo kolmen viikon aikana on koetettu jakaa teille, käytti moni juhannuslomansa sangen väärin, juovuttiin, rähistiin, myöhästettiin, pilkattiinpa herran huonettakin. Se on ikävää, se on surkuteltavaa, että kansalaiset näin käyttäytyvät. Jumala teitä paratkoon ja saattakoon mielenne muuttumaan."

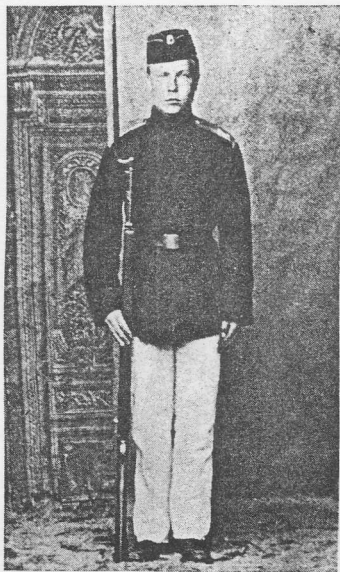
Reservikomppanioissa palveleville miehille myönnettiin sunnuntailomia, kasarmille jääneet osallistuivat säännöllisesti jumalanpalveluksiin paikkakunnan kirkossa.

Ruokailu tapahtui avoseinäisessä ruokailukatoksessa, sen yhteydessä opetettiin myös ruokailutapoja, "aliupseerien oli neuvottava veitsien ja kahvelien käyttämistä niille, jotka tässä ovat outoja".

Jo aikaisemminkin mainittu kapteeni Forstén kiinnitti eräänkin kerran huomiota siihen, että miehet heittelivät syödessään munankuoria, silakanpäitä ym. jätteitä ruokalan permannolle ja totesi lopuksi: "Se ei vaan osoita raakuutta, vaan myöskin minun käskyjeni laiminlyömistä".

Saarijärven komppanian päällikkö Fogelholm puolestaan neuvoi ruokailijoita: "Ruokaa on vierustoverilta pyydetävä hiljaisella äänellä, eikä huudettava koväänisesti, sillä jokaisen on muistettava, että hän kuuluu ihmissukuun eikä siis käyttäydy kuin mikäkin petoeläin kun niitä ruokitaan".

Reservikomppanioiden alueelle perustettiin ajan mittaan "puffetti" eli kahvila, jonka pito oli yleensä vuokratu jollekulle paikkakuntalaiselle,

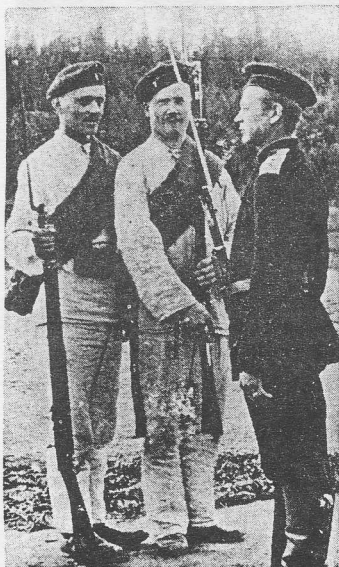

Tamperelainen reservimies Juho Frestadius, joka palveli Oriveden reservikomppaniassa vuosina 1884-1886. Reservimiesten komppaniassa vuosina 1884-1886. Reservimiesten päähineenä oli näinä vuosina kuvassa näkyvä "piirakkalakki", samanlainen kuin sittemmin itsenäisen Suomen varusmiehilläkin.

se oli sen ajan sotilaskoti. Komppanioissa kiinnitettiin huomiota myös henkisiin harrastuksiin, niissä oli kaikissa mm. kirjasto asevelvollisia varten.

Puhtauden ja siisteyden vaalintaan kiinnitettiin suurta huomiota. Miesten oli itse pestävä keskiviikkoisin ja lauantaisin toinen alusvaatekerta, sekä housut ja voimistelupaita. Kasarmin lattiat pestiin kerran viikossa niinluudilla, tällöin oli vältettävä veden liiallista käyttöä. Sylkeminen, piipunperskojen ja tupakanpätkien heittelemisen kasarmien käytäville oli "kovimmasti kielletty", ja luonnollisilla tarpeilla tuli käydä vain "sitä varten löytyvissä huoneissa eli makeissa". Saunassa käytiin kerran viikossa ja uimassa päivittäin.

Vapaa-aikana järjestettiin joskus tansseja, joihin paikkakunnan tyttöjä tuli yleensä runsaasti. Siviilimiehiä ei näihin tansseihin mielellään päästetty, tämän vuoksi saattoi syntyä tappeleita reserviläisten ja paikkakunnan nuorten miesten kesken.

Hämeen tarkkampuspataljoonasta Oriveden reservikomppaniaan opettajaksi komennettu jefreitteri tuntee ilmeisesti hyvin ylemmyytensä kahden reservimiehen seurassa. Reservimiehillä voimistelupaidat ja "sinellikkäreet".

RESERVIKOMPPANIAN TAVALLINEN PÄIVÄOHJELMA

klo 4,00	Herätys ja aamutoimet
" 5,30	Suurus eli aamiainen
" 8,00-11,15	Sotilaallisia harjoituksia
" 11,15-14	Päivällistauko
" 14-16	Harjoitukset jatkuvat
" 16-18	Illallinen ja iltatoimet

Iltahuuto pidettiin kasarmin pihalla, jolloin jokaisen reserviläisen oli oltava paikalla, samalla luettiin seuraavan päivän päiväkäsky. Tämän jälkeen kaikkien oli mentävä laverilleen nukkumaan.

SUOMEN ASEVELVOLLISEN SOTAVÄEN LAKKAUTAMINEN

"Routavuosien" alettua Suomen sotaväestä lakkautettiin ensin tarkk'ampujapataljoonat reservikomppanioineen (viimeiset reservin harjoituskokoukset pidettiin kesällä 1899). Kutsuntoja toimitettiin vielä muutamana vuotena, joskin kutsuntalakot häiritsivät niitä 1900-luvun alkuvuosina. Esim. vuoden 1902 kutsuntoihin saapui Hämeessä vain noin 50% luetteloissa olleista nuorukaisista. Kutsuntalakot aiheutuivat siitä, että oman sotaväen tultua nyt lakkautetuksi, Suomen miehet aiottiin pakottaa asepalvelukseen venäläisiin rykmentteihin. Tältä onneksi välttyttiin. Tarkk'ampujapataljoonat lakkautettiin v. 1901, Suomen kadettikoulu v. 1903 ja viimeisenä Suomen kaarti v. 1905, siihen oli otettu asevelvollisia tähän saakka kutsuntojen kautta. Nyt oli maamme siis ilman omaa kansallista armeijaa itsenäisyyden ajan alkuun saakka, jolloin vapaussodan aikana v. 1918, vuoden 1878 asevelvollisuuslaki julistettiin voimaan saatetuksi Suomen tasavallassa.

ASEPALVELUKSEN VAIKUTUS ELÄMÄÄN

Asepalvelus vaikutti myöhempään elämään siten, että armeija kasvatti salotorpankin pojasta jäntevän, ryhdikkään ja lujakatseisen sotilaan, mutta myös hyvän kansalaisen monesti pitkään ja esimerkilliseen elämäntyöhön. Kaartilaiset, tarkkampuspatalliset ja reservikomppanioiden miehet säilyivät kansan mielessä ryhdikkäinä malli- ja milteipä kunniansalaisina. He sijoittuivat yhteiskuntaan yleensä hyvin, esim. poliiseina, kauppiaina, kunnan luottamusmiehinä, ja juuri näihin aikoihin laajeneva rautatielaitos sai heistä tarvitsemaansa hyvää ja vastuuntuntoista henkilökuntaa.

Vielä vapaussodan aikana - molemmilla puolilla - näiden "Vanhan väen" miesten panos esim. alijohtajina oli merkittävä. Ikänsä vuoksi he osallistuivat näihin tehtäviin vapaaehtoisina.

Eräs tämän ensimmäisen asevelvollisen
sotaväen aikainen marssilaulu:

MAANTIE ON KOVA KÄVELLÄ

Maantie on kova kävellä
ja kivääri raskas kantaa,
sun valvarivei, sun valvarivei
ja kivääri raskas kantaa.

Kun ei tiedä, kenellekkä
sydämensä antaa,
sun valvarivei jne.

Pojat kun viedään kenraalin eteen,
niin ei saa olla jäässä,
sun valvarivei jne.

Vaan kivääri kirkas olalla
ja pajunetti^xpäässä,
sun valvarivei jne.

Lääkäri käänsi ja välskäri väänsi
ja poika oli kelpollinen,
sun valvarivei jne.

Pojasta tehtiin kruunun joukkoon
asevelvollinen,
sun valvarivei jne.

Eikä ne tiedä siviilit
sen sotapojan taksaa,
sun valvarivei jne.

Sotapoika se tyttöjen silmissä
kymmentä muuta vastaa,
sun valvarivei jne.

x pajunetti=pistin

KIRJALLISUUTTA:

Hiltunen E.: Oriveden kunta ja manttaalikunta, Orivesi 1968

Korkama E.-Roudasmaa S.: Tapparasta tankkeihin, Hämeenlinnan varuskunnan historia, Joensuu 1988

Saarinen E.E.: Ensimmäiset asevelvolliset reservimiehet, Hämeenlinna 1967

Sinisalo H.: Orivesi - maalaispitäjästä kehittyväksi kaupungiksi, Jyväskylä 1990

Sutela T.-Mikkola A.: Kunnia velvollisuus tahto, Porin rykmentin historia, Hämeenlinna 1986

Hämeen historia IV:1, Hämeenlinna 1969